

נשלם החלק הראשון ואתחיל החלק השני.

א. השער הראשון מן החלק השני האהבה, והוא שער החמישי מן הספר הזה.

אהבה תמצא בטבע בכל אדם.

נדבר בו על מדת האהבה כמעט שלא ימלט מן המקרה הזה שום אדם אלא מי ששכלו מושל במבועו ובדעתו (שכ"ב) וזה נמצא (שכ"ג) מעט, וכשימצא הוא מן החסידים בלי ספק. והחשק מורכב בטבע האדם, ומי שרוצה להיות גביר וארון ירחיק המדה הזאת מעליו ואל יתנהג בה וילעג לה ויש לה בלעדיה, (שכ"ד) כי הוא מן המדות הגרועות. וכבר ידעת כי לא יגמרו מעללי החכמים עד שימשול נפשם בתאותם, (שכ"ה) ומי שהמשיל שכלו בתאותו, משוכחים מעשיו, ועקב השגת התאות ביאת המדיום והרעות, ומסימני מי שתאותו גוברת עליו, שהוא הפכפך [הערה ל"ד] ואינו עומד על דיבורו אחד, (שכ"ו) כל שכן אם יהיה גובר על מזגו טבע אדם, וימיו ימי הבחורות והזמן זמן הקיץ, אז תגבר עליו המדה הזאת. וראוי לחכם שיתרחק מן המדה הזאת ואל יתנהג בה, כי היא מביאה לידי היזק גדול ושירע לו מה שירע לבעל המדה הזאת, מן הבז והשפלות והכניעה לפני אוהבו. ואחר כל זה אחריתו רעה, וכאשר ידעת מענין אמנון ותמר ומה שקרהו מפני

(שיט) בכ"ו ב' ובנד' כפעלו כתיב. (שב) בכ"ו ב' שב אל העזות שהוא עושה כמו כתיב. (שכא) בנד' וירא את אלדיו כתיב. (שכב) בנד' בעצמו ובדעתו כתיב. (שכג) בכ"ו ב' ובנד' נמצאו כתיב. (שכד) בנד' וישנה בלעדיה כתיב. (שכה) בכ"ו ב' בתאוותו כתיב. (שכו) בכ"ו ב' אחת כתיב.

שנטה אחר תאוותו. אך צריך האדם להתנהג במדה הזאת בעבודת אלדיו ובתורתו כמו שנאמר: כי אם בתורת ה' חפצו (תהלים א', ב.) ואמר עוד: מה אהבתי תורתך כל היום היא שיהתי, (שם ק"ט, צ"ו). ועכ"פ מי שמתעסק בענייני החכמה והמוסר, יהיו מבדילים בינם ובין התאוה. ואמר החכם: כשתצטרך לשאל עצה על דבר ולא תמצא מי שתשאל, הטרחק ממנו ואל תקריבוהו אל תאוותך, כי התאוה אויבת ללב. ואומר מי שנמשך אחר תאוותו יפסיד, ומי שימרה אותה יגבר. והמדה הזאת בוחרים בה כסילי בני אדם מפני קרבת עריבותה ומה שבוחרין בו מן השחוק והשמחה ושמיעת הניגונים העריבים ואינם שמים על לב מה שיהיה באחרית מן הדאגה והמדויים, ועל כן הם נוטים אחרי טבעם להשיג התאוה הנמצאת וכמה שנאמר: תאוה נהיה תערב לנפש (משלי י"ג, י"ט). והם נוטים מדרגי החכמה מפני שהשגת הנאותם ונעימתם רחוקה מדעתם, וכמה שבתם היא רחוקה, ואינה רחוקה אך היא קרובה, והיא רחוקה מדעתם. וצריך שישתמש האדם במדה הזאת ר"ל האהבה בעבודת האלדים (שכ"ו) כמו שאמר: ואהבת את ה' אלוך (דברים י"א, א.), ובנפשו כמו שנאמר כי אהבת נפשו אהבו (ש"א כ', י"ז), ובקרוביו כמו שנאמר: ויאהב יעקב את רחל (בראשית כ"ט, י"ח). וישראל אהב את יוסף (שם ל"ה, ג.), ובארץ מולדת כמו שנאמר כי אל ארצי ואל מולדתי אלך [צ"ל תלך] (שם כ"ד, ד.), וכרעהו כמו שנאמר בדוד ויהינתן: נעמת לי מאד (ש"ב א', כ"ו), וכביתו כמו שנאמר: אילת אהבים ויעלת חן (משלי ה', י"ט), ובחכמה כמו שנאמר: איש אוהב חכמה ישמח אביו (שכ"ה) (שם כ"ט, ג.). וממוסר המדה הזאת שיראה אהבה לכל בני אדם, ואומר מי שרוצה להיות אהוב לבני אדם (שכ"ט) יתנהג עמם כמוסר הטוב. וההנאה מביאה לידי אהבה כמו שהנזק מביא לידי שנאה. ומחלקי המדה הזאת בקשת הגדולות והתאוות הרחוקות, וראוי לאדם הנלכב לייסר את נפשו עד שיתרחק מהם, וכאשר תגבר המדה הזאת על הנפש יתבטלו החושים ואיננו מרגיש כמה שהוא בו מן הטעות וכמה שנאמר עליו והוא כמו שנאמר: (ש"ל) הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע (ישעיהו ה', כ.). ואמר החכם: אהבתך הדבר מעוררת עיניך ומחרשת אוזניך. וחכם אחד כתב אל חכם אחר בעניין הכרח התאוה ואמר: אל תגיע אל מה שאתה אוהב עד שתסבול הרבה ממה שתשנא ולא תנצל ממה שתשנא עד שתסבול הרבה כמה שאתה אוהב.

ב. השער השני במדת השנאה מן החלק השני והוא השער השביעי מן הספר.

שכן) בנדר' ר"ל באהבת האלדים כתיב. שבה) במשלי בן חכם ישמח אב כתיב וכן הוא בנדר'. שכט) בנדר' להיות אוהב לבני אדם כתיב. של) בנדר' והוא במי שנאמר עליו כתיב.

שנאה.

צריך שתדע כי מי שישנא בני אדם ישנאוהו גם כן, והמדה הזאת כשתגבר על נפש האדם, היא מחזקת אותה הרבה עד שמגיע עניינה לשנוא את המאכל ואת המשתה, אשר בהם חיי רוחו מלבד, אשר מביאה אליו מן החוק משאר בני אדם. וכשתהיה אהבה גדולה שלא לשם (שלא) שמים תשוב לשנאה גדולה. והנה ידעת מה שנאמר באמנון: וישנאה אמנון שנאה גדולה, (שם י"ג, ט"ו.) ומי שאוהב אותך לדבר, עם פנותו יפנה, ואין צריך לומר שנאמין בעצת השונא והאוהב כמו שנאמר: ונעתרות נשיות שונא (משלי כ"ו, ו'). ומסעיפי המדה הזאת ההתהפכות. וכבר ידעת מה שנאמר במדה הזאת ונגות בעליה. וכבר אמרו: כי ההפכך אינו עומד על עניין אחד, ולא יהיה לו אוהב וענייניו משתנים תמיד, ואין הדאגה נפרדת ממנו ודומה למי שנאמר עליו: לא יחרוך רמיה צידו (שם י"ב, כ"ה.) ותדע כי הרבה בני אדם מראים את אהבה במילותם ואיפשר שיהיו שונאים גדולים (שלא) במצפונים. וצריך שלא תאמין בהם כמו שנאמר: בשפתיו ינכר שונא (שם כ"ו, כ"ד.) ואע"פ שמחליק לך לשונו ומדבר רכות, אל יטה לבך אליו כמו שאמר: כי יחנן קולו אל תאמן בו, (שם כ"ו, כ"ה.) וכמו שהראה יואב לאכנר ולעמשא השלום והאהבה עד שהרגם (שלא) וכמו שעשה ישמעאל עם גדליהו בן אחיקם עד שהרגו. ונאמר: מי שזרע השנאה, יקצר החרטה. ומי שהוא נוהג המנהג הזה טרע הלבב בינו ובין בני אדם, כל שכן מי שינהג כן בינו ובין אלדיו, וכאילו הוא מפתה אותו בתפילה ובתחנונים ובלבו עניין אחר. וכמו שנאמר עליהם: ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו, (תהלים ע"ח, ל"ו.), ושאר העניין. וסקראט האלדי היה מצוה לתלמידיו: (שלא) הישמרו מפי (שלא) שישנאוהו לכבכם, כי לבות בני אדם כמראות כמו שאמר החכם: כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כ"ז, י"ט.). והנפשות משתוות והרע שבמיני השנאה והקשה שבה, שנאת הקנאה. ובספר הקומי אמר: הטוב שבכל מה שתחשב על עניין שונאך, שתשיבם אל אהבתך אם תוכל.

ג. השער השלישי מן החלק השני הרחמים והוא שער השביעי מן הספר נדבר בו על מדת הרחמים.

הרחמים.

מפני שהמדה הזאת היתה מן המדות הראויות לבורא יתברך (שלו) שמו נכללה עם השמים עשרה, ורוצה לומר על השלש עשרה מדות המיוחסות אל הקב"ה וכל מה שיוכל האדם להשיג ולהתנהג בהן יש לו

(שלא) בכ"ו ב' ובגד' לשום שמים כתיב. (שלב) בגד' שונאים נמורים כתיב. (שלא) בגד' עד שהרגו כתיב. (שלא) בכ"ו ב' לתלמידיו כתיב. (שלא) בגד' הישמרו מפי כתיב.

להשתדל בדבר, כגון שיהיה ארך אפים ורב חסד נושא עון ופשע וחטאה. וראוי לאדם החסיד שינהג בהם כפי יכולתו וכמו שרוצה האדם שירחמיהו בעת צורכו, כן ראוי לרחם למי שנצטרך אליו כמו שנאמר: ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט, י"ח): וזאת המדה רוצה לוטר הרחמים משובחת עד מאוד. והבורא יתברך (שלי"ו) חלק אותה לעבדיו הצדיקים והכרים בה (שלי"ח) וכאשר ידעת ביוסף שנאמר בו: כי נכמרו רחמי אל אחיו (בראשית מ"ג, ל.). וראוי אל המשכיל שתהיה מדת הרחמים והחנינה תקועה בלבו ונמצא בו כל הימים. ואמר החכם: מן הנדיבות שיעמוד האדם במדת הרחמים. ובדברי שלמה ע"ה מצוה על הרחמים והחנינה כמו שנאמר: הצל לקוחים למות (משלי כ"ד, י"א). וממעלת המדה הזאת אצל הבורא שהוא מתנהג בה עם כל ברואים כמו שנאמר: ורחמי על מעשיו, (תהלים קמ"ה, ט.). ובספר הקוטי: אל תקצר מהצל לקוחים למות בכל יכולתך, ואומר: אל תבזה את העניים כי גואלם חזק, ואומר: אשרי מי שלבותם מרחמים ונמוכים, ועוד יש בו, מי שאינו מרחם, יהיה מותו על יד מי שלא ירחם בו.

ד. השער הרביעי מן החלק השני האכזריות והוא שער השמיני מן הספר נדבר בו על מדת האכזריות.

אכזריות לא תמצא בצדיקים ובחשובים.

אין המדה הזאת נמצאת באנשים צדיקים ולא בחשובים, אך תהיה במי שטבעם כדרך וכמבע הצבועים, כמו האריה שאינו מרחם ולא חונן, ואלה אשר נאמר בהם: גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן (דברים כ"ה, ג.). וזו המדה מגונה עד מאוד מעושה ורובה. (של"ט) ותהיה, כשתחזק הנפש הכעסנית על האדם, והמדה הזאת תהיה בנפש שמשגת בה הנקמה מן האויבים, ואינה מגונה כל כך כשישמש בה על הדרך הזה, אעפ"י שאין ראוי למשכיל להגיע במדה הזאת עד תכלית ולא להנקם מאויבו בכל יכולתו, מפני שאין זה טובה (ש"ט) וכמו שנאמר: בנפל אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך (משלי כ"ד, י"ז). ומי שמתנהג בה להרע לחבירו ולגזול ממנו בלא עון, מגונה עד מאד. ובכמותם אמר דוד ע"ה: לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, אזי חיים בלעונו בחרות אפס כנו (תהלים קכ"ד, א', ג.). והראייה שאין המדה הזאת נמצאת אלא ברשעים כמו שאמר: ורחמי רשעים אכזרי (משלי י"ב, י.). ואפילו אפלטון אמר בענין הנקמה: מי שרוצה להנקם מאויביו, יוסיף מעלה יתירה בעצמו. (נשלם החלק השני, ואתחיל החלק השלישי.)